

GÜÇSÜZ GÜÇ

Yrd.Doç.Dr.Sait YILMAZ

Özet :

Güvenlik ve istihbarat ilişkisi uluslararası arenada yeni aktör, yöntem ve vasıtalar kazanmıştır. “Demokrasi”, “Çağdaşlaşma” ve “Kalkınma” gibi modeller örtüsü altında, Finansal Yapılar-NGO-Vakıf-Enstitü-Araştırma Merkezi-Çokuluslu Şirket gibi yapılar aracılığıyla, hedef ülkedeki kurumlar ve kitlelerle doğrudan ilişkiye geçilmesi, toplum ile iktidar arasında bir ağ örülmesi hedeflenmektedir. Ülkelerin iç düzenlerinde toplumla devlet arasına giren bir örgütlenme sağlayarak, devlet egemenliğine paralel bir egemenlik kurulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Strateji, Demokrasi, Güvenlik, İstihbarat, Hegemonya.

Summary :

The relationship between security and intelligence acquired new actors, methods and intermediaries. Under the fake coverage of “Democracy”, “Modernization”, “Development” models; by the mediation of the organizations such as Financial Corporations-NGOs-Foundation-Institution-Think-Tank Centers-Multinational Corporations; the direct intervention into the institutions and corporations in target countries, and its aimed at making a net between society and government. In fact, It has been, in the domestic rules of countries, formed as established preeminence that is paralled state sovereignty, providing an organization between the society and state.

Key Words: Strategy, Democracy, Security, Intelligence, Hegemony.

*Bu memleketin dayandığı temeller,
“Tam Bağımsızlık” ve
“Kayıtsız Şartsız Egemenliktir.”
Bu millet, egemenliğinin bir zerresinden
bile taviz vermeyecektir.
M.Kemal ATATÜRK (1923)¹*

21 nci Yüzyılın ilk çeyreği, uluslararası ilişkiler ve güvenlik alanında yüzyıl boyunca önemli değişimlere yol açacak parametrelerin gelişmekte olduğu bir dönemdir. Bulduğumuz yıllar, gelecekte bir çok ulus-devlet ve milletin hızlı bir şekilde tarih maratonunu kaybetmeye başladığı dönemi anlatacaktır. Bu devletler sadece gelişmemek ve güç dengelerinde söz sahibi olamamakla kalmayıp; birçoğu günümüz teknolojik devriminin ve küresel ekonominin rekabetine dayanamayıp ulusal egemenliklerini de yitirmekteyler². Dış müdahaleler ve uluslararası güç mücadeleleri kapsam değiştirirken, dünyanın düzenleyici güçleri de etkilerini oldukça yitirmişlerdir. 21 nci Yüzyılın başlarında global güvenlik ortamı küresel bir düzensizlik ve istikrarsızlık içinde oldukça karışıktır.

Dünya ABD tarafından temel kuralları belirlenen bir çeşit modern düzene doğru yavaş yavaş evrilmektedir. Irak, Gürcistan, Ukrayna’da yaşanan ulus-kurma (nationa building) ve rejim restorasyonu faaliyetleri bu global düzen oluşumunun sadece öncü dalgalarıdır. Ulus-devletler, kültürel ve tarihi farklılıkları ne olursa olsun; demokrasi, kalkınma ve serbest pazar ekonomisi, çağdaşlaşma ve özgürleştirme gibi kavramlar arkasında örtülü yöntemler ile bir gemiye bindirilerek sözde “Batılı toplumlar gibi gelişerek” evrensellik düzeyini yakalayacakları bir geleceğe gönderilmektedir. Küreselleşme, bilgi toplumu, değişimi yakalamak, devletçi-laik-milliyetçi reflekslere takılıp kalmamak gibi sözde modern söylemlerle ulusal egemenlikler erozyona uğramakta, ulusal güvenlik sigortaları gevşetilmektedir.

Bugün, ulus-devlet yapımızı hedef alan, sinsice örülmüş, mücadele edilmesi zor, yeni ve örtülü bir tehdit yumağı içindeyiz. Henüz başında olduğumuz 21 nci Yüzyıl boyunca güvenlik ortamı, hegemonik güçlerin bilgi ve eylem mekanizmalarının merkezine koydukları istihbarat

¹ Arı İNAN, “Düşünceleriyle Atatürk”, Türk Tarih Kurumu, (1999, Ankara), 63; K.K.K.İğİ, “Atatürk’ün Veciz Sözleri”, Üçüncü Basım, (Ankara, Mart 2002), 41.

² Oswaldo De RIVERO, “Kalkınma Efsanesi”, Çitlembik Yayınları, Çev.: Ömer KARAKURT, (İstanbul- 2003), 31.

fonksiyonları ile şekillenecektir. Bu fonksiyonları aktör, yöntem ve vasıtaları ile iyi algılamamız, bu tehdit ile mücadele etmenin ön şartıdır. Kurulan global hegemonya mekanizması dört temel istihbarat fonksiyonunu kapsamaktadır³;

- a. Daha çok gözetleme, dinleme ve insan istihbaratına dayanan küresel bir istihbarat üretim ağı,
- b. Yönlendirilmiş medya, gündem oluşturan uluslararası kuruluşlar, desinformasyon üreten düşünce kuruluşları, etki ajanları vb. unsurların yer aldığı global propaganda ve etki ağı,
- c. Ulus-yapma, rejimi restore etme gibi ülke senaryolarını destekleyen temin edilmiş; militer güç, kişi, demokrasi vakfı, çağdaş sivil toplum örgütü, kalkınma ajansı gibi örtülü istihbarat fonksiyonu olan operatif kurum, kaynak ve vasıtalar,
- d. Tüm bu örtülü yapı ve faaliyetlerin gizliliğini ve güvenliğini sağlayacak koruyucu güvenlik sistemleri.

21 nci Yüzyıl güvenlik ortamı ve içinde yaşadığımız tehdit yumağı ancak, uluslararası ilişkiler, güvenlik ve istihbarat alanında geliştirilen teori, proje ve kavramların iyi anlaşılması ve analizi ile mümkün olabilir. Türkiye’de bugüne kadar güvenlik ve istihbarat alanında akademik çalışmalar yapılması için entelektüel bir yapı oluşturulamadığı gibi, bu tür konular arkasındaki temel düşünce ve felsefe sorgulanmaksızın genellikle terör ve yıkıcı faaliyetler gibi aceleci sonuçları ile ele alınmış, gerçek bir güvenlik ve istihbarat vizyonu oluşturulmamıştır. Bunun temel nedenleri arasında ülkemizde güvenlik ve istihbarat konularının toplumda genellikle “derin devlet” ve “demokratik olmayan” faaliyetler gibi algılanmasının yarattığı uzak durma eğilimi yanında, bir çok üniversite ve araştırma kurumumuzun istekli olmalarına karşın bu tür çalışmaları ulusal düzeyde organize edecek yeterli kurumsal ve prosedürel düzenlemelerin olmaması yatmaktadır. Bu makale, 21 nci Yüzyıl güvenlik ortamının kurumsal alt yapısını tanımlamayı hedeflemektedir.

1. Uluslararası İlişkiler, İstihbarat ve Güvenlik Alanında Kuramsal Çalışmalar :

Uluslararası ilişkilerin bir bilim dalı olarak ele alındığı ilk ülke ABD olmuştur. Hatta, uluslararası ilişkiler, paradigmaları sadece ABD’de ve ABD dış siyaseti paralelinde oluşan bir disiplin olarak bile tanımlanabilir⁴. Uluslararası ilişkiler alanında ilk ciddi çalışmaların başlaması daha çok ABD’nin bir dünya gücü olarak ortaya çıkmasıyla birlikte söz konusu olmuştur. Uluslararası ilişkiler alanında egemen görüş, “realizm” olarak tanımlanan pozitivist kökenli bir paradigma olagelmıştır.

Güvenlik çalışmaları da ABD’de İkinci Dünya Savaşı sonrasında başlamış ve başlangıçta dar bir kapsam edinerek, uluslararası gerilimin daha çok askeri yönlerine ve askeri dengeler üzerinde odaklanmıştı. Güvenlik çalışmalarının Rönesans’ı 1970’lerin ortasında Ford Vakfı’nın güvenlik sorunlarında çeşitli akademik merkezleri destekleme kararı alması ve alanla ilgili temel bilimsel forum haline gelen “International Security” dergisinin kurulması ile başladığı kabul edilir. Bu dönemin asıl önemli gelişme ivmesi ise en genel düzeyde Kenneth Waltz’ın “Theory Of International Politics (1979)” adlı eserinin uluslararası politik ekonomi içinde realizmin biçimlendirilmiş halini sunması ile oldu. Güvenlik sorunları ile ilgili teorik çalışmalar; akademik dünya içinde geniş yer tutmaya başladı. Akademisyenler, üniversitelerdeki pozisyonlarını korurken, RAND gibi düşünce kuruluşlarında en etkili çalışmalarını ortaya koymaya başladılar.

İstihbarat alanında akademik çalışmaların başlaması da aynı döneme paralel olarak, özellikle ABD üniversitelerinde yürütülen çalışmalarla başlamıştır. Bu çalışmaların başlamasında, Sherman Kent gibi İkinci Dünya Savaşı esnasında ABD askeri istihbarat teşkilleri içerisinde görev alan bazı üst düzey subayların savaş sonrasında üniversite ortamına katılması etkili olmuştur. Nitekim, uluslararası ilişkiler seviyesinde istihbaratın adı; daha sonra YALE Üniversitesi’nde öğretim görevlisi olan Prof. Sherman Kent’in 1949 yılında yazdığı “Amerikan Dünya Politikası İçin Stratejik İstihbarat⁵” isimli kitabından itibaren “Stratejik İstihbarat” olagelmıştır⁶.

Uluslararası ilişkiler gibi istihbarat bilimi de yaklaşık yarım yüzyıldır bir akademik disiplin olarak kabul edilmiştir. Her ne kadar bazı yazarlar istihbarat bilimi alanındaki eserlerinin bir bölümüne “istihbarat teorisi” gibi başlıklar atmış olsalar da, bunların hiçbiri denemeye değer konsept düzeyine

³ Sait YILMAZ, “Ulusal Güvenlik ve İstihbarat”, Gazi Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, (Ankara, Şubat 2005), 38.

⁴ Burcu BOSTANOĞLU: *Türkiye – ABD İlişkilerinin Politikası*, İmge Kitabevi, (Ankara, 1999), 15.

⁵ Kent SHERMAN: *Strategic Intelligence For American World Policy*, Princeton University Press, (Princeton, 1949).

⁶ Bruce D. BERKOWITZ and Allan E. GOODMAN: *Strategic Intelligence For American National Security*, Princeton University Press, (Princeton, 1989), 3.

ulaşmamıştır⁷. Uluslararası ilişkiler alanındaki kavramsal ve teorik boşluklar bu disiplinin istihbarat alanı ile ilişkilendirilmesine de yansımıştır. Öte yandan istihbaratın kapsamı çok değişmiştir. İstihbarat fonksiyonlarının, sadece karar verme sürecine doğru, zamanında ve faydalı bilgi ve değerlendirmeler sunmak ile sınırlı olmadığı anlaşılmıştır.

Uluslararası ilişkilerde sürekli yöntem değiştiren dış ve iç müdahale biçimlerinin çeşitliliği, gittikçe daha örtülü ve sinsice gönümler ile hedef üzerine tatbik edilmesi; ulusal güvenlik ve istihbarat alanında güvenlik politikalarının oluşturulması ve uygulanması bakımından yeni istihbarat fonksiyonları ortaya çıkarmıştır. Bu fonksiyonlar içinde; istihbarat üretimi yanında, propaganda ve psikolojik savaş, örtülü faaliyetler ve operasyonlar ile koruyucu güvenlik fonksiyonel istihbaratın çerçevesi içinde daha belirgin ve yoğun bir biçimde ortaya olmaktadır.

Ancak, bu istihbarat fonksiyonlarının yerine getirilmesi çoktan istihbarat servislerinin işi olmaktan çıkmıştır. Güvenlik ve istihbarat alanındaki yeni ve örtülü aktörler artık klasik askerler ve istihbarat servisleri değil **sivil toplum örgütleri, vakıflar, düşünce kuruluşları, çokuluslu şirketler, medya, üniversiteler, özel askeri şirketler, etki ajanları gibi asıl işlevlerinden başka amaçlarla kullanılan kurum ve bireylerdir**⁸. Oluşturulan ağ içinde farklı gerçekler üreten bu odaklar, bilimsel anlayışı ve gelişmeleri de kendi temelleri üzerinde şekillendirmektedir. Örneğin, ABD'de vakıflar, üniversiteler ve istihbarat toplumunun iç içeliği sosyal bilimlerin tamamına yayılmıştır.

Pentagon ve CIA destekli üniversite enstitüleri ulusal çıkarlar için gerekli; bilgi üretimi, uzmanlık isteyen konularda etüt ve rapor hazırlama, ülkeler bazında demokrasi projeleri geliştirme, ulus-yapma, etki ajanı kazandırma-devşirme, gündem ve platform oluşturma gibi fonksiyonlar yürütmektedir. Üniversiteler, vakıflar ve düşünce merkezlerinin bu tür çalışmalara istekli olma nedenlerinin arasında kamu fonlarının cömertçe dağıtılması, yazılan kitap ve makalelerin bilimsel şöhret yolu açması (Huntington gibi), istihbarat kökenli ve akademik kariyeri olan kişilerin yükselme şansının bulunması, başta özel şirketler, medya ve ordu olmak üzere pek çok cazip kurum ile işbirliği içinde olmanın avantajları yer almaktadır.

1.1. Realizm :

Uluslararası politika alanında genel bir teori oluşturma çabalarının en önemlisi olan "Realizm" in ilkeleri ilk kez E.H. Carr ve Hans Morgenthau tarafından belirlenmiştir. Morgenthau, 1948 yılında yayınladığı "*Uluslararası Politika (Politics Among Nations)*" adlı çalışmasında "güç ve güç dengesi teorisi"ni ortaya koymuştur. Realizm, temel olarak uluslararası ilişkileri; aktörlerin devletlerden ibaret olduğu, devletlerin rasyonel davranarak çıkarlarını maksimize edecek politikalar izledikleri, bu ilişkilerin de güçler arasında bir hiyerarşik yapılanmanın söz konusu olduğu bir güç dengesi içinde gerçekleştiği varsayımına dayanmaktadır.

Realizm, "güç dengesi"ne uluslararası ilişkilerde temel dayanak noktası olarak yaklaşmakta ve bütün dünyada uluslararası dinamiği belirleyen başlıca aktör olarak; uluslararası sistemin hegemonunu yani ABD'yi tarif etmektedir. Realistler, "hegemonik istikrar teorisi"ni kabul etmişlerdir. Buna göre, uluslararası sistemde düzenin sağlanabilmesi için hegemonik güçlere ihtiyaç vardır. Hegemonya, ulusların bir ülkenin gücünü ve liderliğini kendi rızası ile kabul ettikleri ve kendi çıkarlarına da uygun buldukları sistemdir. Realizm, dünya politikasının baş aktörü ABD'nin ihtiyaçlarını, bakış açılarını ve çıkarlarını göz önünde tutan bir paradigma olma niteliğini bugüne kadar korumuştur. Öte yandan, Realizm, sadece Amerikan dış siyasetine rehberlik etmemiştir. Türkiye'de dahil ikincil ülkeler; kendi uluslararası ilişkilerini Amerikan çıkarları ile doğrudan ilişkili gizli bir teorik yaklaşımla, Amerikan görüş açıları çerçevesinde değerlendirmişlerdir.

1970'lerden itibaren uluslararası alanda yeni aktörler ve yeni problemlerin ortaya çıkması, mevcut teorilerin yeniden düşünülmesini gerektirmiştir. Bu yönelimler sonucu; "neorealizm", "küreselleşme (globalizm)", "çoğulculuk (pluralizm)" ve "yapısalcılık (structuralizm)" gibi realizmin dayandığı varsayımlara karşı olan muhtelif yaklaşımlar ve paradigmalar ortaya çıkmıştır⁹. Uluslararası ilişkiler, akademik bir bilim alanı olarak ne kadar yeni olsa da bu alanda yaşanan hızlı gelişmeler teorik çalışmaları da sürekli gündemde tutmaktadır. Uluslararası ilişkilerde, toplum bilimlerinin diğer alanlarında olduğu gibi tek bir teori ile tüm dış politika ve uluslararası ilişkileri analiz etmek de olanaklı değildir¹⁰. Değişen güç dengelerine rağmen realizm hala büyük ölçüde geçerliliğini korumaktadır. Realizm ya da üç anahtar kavramı ile; "güç, yapı ve hegemonyanın sürdürülmesi"; İkinci Dünya

⁷ David KAHN: *An Historical Theory of Intelligence*, Intelligence and National Security Dergisi 2001'den çeviren Avrasya Dosyası, İstihbarat Özel, Cilt.8, Sayı:2, (Ankara, Yaz 2002), 5.

⁸ Ulusal güvenliği tehdit eden yeni yöntem, aktör ve vasıtalar için bakınız; Sait YILMAZ: a.g.e., (2005).

⁹ Stephen D. KRASNER: *Structural Causes and Regime Consequences: Regimes As Intervening Variables*, International Organization, C.36, No.2, (1982).

¹⁰ Tayyar ARI: *Uluslararası İlişkiler Teorileri: Çatışma, Hegemonya, İşbirliği*, ALFA Yayınları, (İstanbul, 2002), 7.

Savaş'ından bugüne Modernizm, Demokrasi Projesi, Gelişim Projesi, İletişim Projesi gibi bazı alt konsept ve yaklaşımlarla pratikte uygulama alanı buldu.

1.2. Modernizm :

Modern; bilimsel, sanayileşmiş ve güçlü; öte yandan da insani, katılımcı ve demokratik anlamına gelmektedir¹¹. Modernizm kuramı, üçüncü dünya ülkelerinin iç politikası bakımından, ABD hegemonyasının sorunsuz bir şekilde sürmesini en iyi sağlayacak mekanizmaları saptamakta ve bu ülkelerin politika uygulayıcılarına tavsiyeler vermektedir. Modernist kuram, ABD'nin realist uluslararası ilişkiler anlayışındaki etkinliğini korumak ve üçüncü dünyanın ülke liderlerine ABD ile nasıl uyum sağlayacaklarını tarif etmek üzere, Amerikalı siyasetçi ve akademik çevreleri tarafından geliştirilen bir öğreti niteliğindedir.

Modernleşme mantığı ile ilgili tartışmalar kurama ilişkin ABD politikalarını yorumlayan çok çeşitli boyutlar ortaya çıkarmıştır. Kimilerine göre Modernizm; bir dünya gücü olan Amerika'nın aynı zamanda insanlığın eğitildiği bir merkez olma vizyonudur. J.Alexander'a göre; Modernizm, teoride Batı toplumunun gizli bir biçimde ideal gibi sunulduğu ve insanlara nasıl yaşaması gerektiğini söyleyen bir ideoloji içermektedir¹². Huntington'a göre ise, ABD karşıtı olsa bile bir ülkenin istikrar içinde yönetilmesi, ABD çıkarlarıyla uyumludur¹³. Nitekim Modernizm başlangıçta, Üçüncü Dünya Ülkelerinde yönetimin ABD karşıtı ya da yönelimleri belirsiz ve ABD'nin siyasasına ters düşebilecek kişilerin eline geçmesi yerine, ne yapacağı, hangi politikaları benimseyeceği önceden kestirebilir politikalarla istikrarı koruyacak kadrolara geçmesini hedefledi.

Talcott Parsons ve David Easton tarafından temelleri atılan Modernizasyon teorisine göre bütün toplumlar "geleneksel"den "modern" ve "gelişme"ye doğru sürekli hareket halindedir. Geliştirilen teori, ekonomik yönünden ayrı olarak modernizasyon dahilinde politik gelişme -politik roller, kurumlar, faaliyetler, değerler, inançlar ve tutumlarda değişiklikler meydana getirmeyi, öngörüyordu. Modernizasyonun politik kültür anlayışı ise geleneksel değerlerin dışında Parsons'un önerdiği süreçler ile nüfusun geliştirilmesini ve "modern"in önündeki geleneksel düşüncelerin ortadan kaldırılmasını ifade etmekteydi. **Politik gelişmenin önerdiği sosyal düzenin oluşturulması; devlet-yapma (state-building), ülke-yapma (nation-building), kurum-yapma, bürokrasi-yapma gibi rollerin doğmasına yol açtı**¹⁴.

Hegemonya, güç ve yapı kavramları üzerine odaklanan realizm düşüncesinin yansıttığı gerek modernizm, gerekse onun alt konseptleri olan "demokrasi", "gelişme", "iletişim" projeleri; temelinde ABD'nin kendi dışında global bir hegemonik gücün doğuşuna mani olmayı ve bölgesel olarak bu hegemonyayı etkileme veya riske sokma gücüne sahip olan güçlerin ufalanmasını ve kontrol edilebilir halde tutulmasını yani hegemonyanın sürdürülmesini (hegemonik istikrarı) hedeflemektedir. ABD'yi modernizm ışığında izleyecek ve realizmin gereği olarak ABD hegemonyasını kabullenecek ülkeler "demokrasi", "serbest piyasa ekonomisi" ve "kendini ifade etme özgürlüğü" gibi içinde ulusal güvenliği ve egemenliği geçirgen kılan pek çok kriter bulduran ve ideal olarak sunulan dogmalara uydukları derecede "Batılı" ve "Modern" kabul edilmektedir.

Modernizm, uygulama alanına öncelikle demokrasi projesi ile geçti. Ancak, demokrasinin en samimi taraftarları bile modernleşme aracı olarak demokrasiyi; ideal bir süreç olarak değil de, modernleşmeye giden yoldaki korkulu suları aşmak için imdada çağrılacak kadar iyi bir süreç olarak algılamaktadır¹⁵. Çünkü demokrasinin, ekonomik ve sosyal modernleşme için tek model olmadığı Doğu Asya deneyimi ile anlaşılmıştır. Modernleşme için demokrasi dışı rejimlerin; reform yapmak, sermaye birikimi ve gerekli alt yapı oluşturmak, küresel pazarlarda rekabet edebilecek başarılı ve yeni ileri teknoloji sanayileri geliştirmek için gayret göstermesinin de başarılı bir yol olduğu görülmektedir.

1.3. Demokrasi Projesi :

ABD konsept arayışları içinde demokrasinin nasıl yaygınlaştırılacağı konusu her zaman geniş bir tartışma alanı teşkil etmiştir. Amerikan diplomasi tarihi dört önemli Amerikalı devlet büyüğünün (Alexander Hamilton, Thomas Jefferson, Andrew Jackson, Woodrow Wilson) soy isimlerini alarak 18 nci Yüzyıldan 21 nci Yüzyıla genel olarak dört ayrı düşünce ekolünün etkisi altında şekillene gelmiştir¹⁶. Bu ekollerin karışımı ve aralarındaki tartışmaların gelecekte de ABD politikalarını yönlendirmeye devam edecektir. Hamiltoncular; iç istikrar ve ülke dışında etkin olmayı çıkış noktası

¹¹ Burcu BOSTANOĞLU, a.g.e., (1999), 120.

¹² Jeffrey C. ALEXANDER: *Modern, Anti, Post and Neo*, New Left Review, C.120. (1995), 69-70.

¹³ Samuel P. HUNTINGTON: *Political Order in Changing Societies*, Yale University Press, (London, 1968), 25-26.

¹⁴ Mark KESSELMAN, "Order or Movement? The Literature of Political Development As Ideology", World Politics, October 1973, 139-154.

¹⁵ Graham E.FULLER: *Demokrasi Tuzağı*, Altın Kitaplar Yayınevi, Türkçesi: Meral GASPIRALI, (İstanbul, 1996), 266-267.

¹⁶ Walter Russell MEAD: *Special Providence American Foreign Policy And How It Changed The World*; Routledge, Taylor and Francis Books, (New York&London, 2002)., xvii.

arak ulusal hükümet ve büyük iş çevreleri arasında kuvvetli bir ittifakı desteklemektedir. Bu maksatla, ulusal çıkarların global ekonomiye en uygun şartlarda entegre olmasına odaklanmışlardır. Demokrasi havarisi olan Wilsoncular ise hukukun üstünlüğüne dayalı, istikrarlı bir uluslararası toplum yaratarak Amerikan demokrasisinin ve sosyal değerlerinin tüm dünyaya yayılmasında ABD'nin ahlaki sorumluluğu ve ulusal çıkarının bulunduğunu düşünmektedir.

Wilsoncular, Doğu Avrupa ülkeleri başta olmak üzere Rusya, Gürcistan, Ukrayna gibi ülkelerde başarılı oldular. En büyük başarısızlıkları ise Çin'deki halk ayaklanmasının desteklenmesinde ABD yaptırım gücünün iktidar üzerindeki etkisini hesaplayamamaları olmuştur. Wilsoncu düşünce örtülü sivil ve askeri Amerikan müdahale yöntemlerinin doğmasına yol açtı. Bu durum bir yandan Amerikan düşmanlığını artırırken diğer yandan BM gibi uluslararası güvenlik kurumlarının etkinliğini, uluslararası hukukun üstünlüğünü tartışılır hale getirdi ve Wilsoncuların kendi idealleri ile çelişki oluşturdu.

Bir modernleşme aracı ve ABD'nin dış politika yöntemi olarak demokrasinin diğer ülkelerde yayılması konseptinin temelinde liberal demokrasinin gereği olarak serbest pazar ekonomisinin politik demokrasiden kaynaklandığı ve bunun için zorunlu olduğu düşüncesi yatmaktadır. Amerikan düşüncesine göre; modern uluslararası devlet yapısı henüz çok yenidir ve yeni durumlara alışıp ilişkilerine yeni bir düzen vermeyi düşünme fırsatı bulamamışlardır. Gevşek düzenli bir dünyada doğal düzeydeki karşılıklı ilişkilerinin, davranış, dost ve düşman modellerinin nasıl olacağını algılamaya şu ana kadar pek az vakitleri olmuştur. Gerçek çok-köklü demokrasi modelini sunmak için dünyadaki hiçbir ülke, tüm kusurlarına karşın, Amerika kadar iyi donanmış değildir.

Amerikan demokrasi geliştirme anlayışı, elit tabakanın kontrolündeki politik sistemlerin emniyetini ve istikrarını değil, sivil topluma nüfuz etmeyi ve geniş halk kitlelerini harekete geçirecek yerel elitleri ve mekanizmaları kontrol altında bulundurmaya hedeflemektedir. İkinci Dünya Savaşı sonrası teorik çalışmalar, 1970'ler ve 80'lerde yaşanan dış politik gelişmelerden alınan derslerle birlikte demokrasi projesinde bir geçişi başlattı. Amerikan Ordusunun düşük yoğunluklu çatışmalar için yeniden organize edilmesi ile birlikte yeni konsept, Pentagon'un hazırladığı ve (ABD) Başkan'ın onayladığı psikolojik hareket master planına temel teşkil etti¹⁷. Bu esnek ve konvansiyonel olmayan psikolojik hareket unsurları Soğuk Savaş'ın sona ermesi ile birlikte Üçüncü Dünya'ya müdahale kabiliyetini artırdı.

ABD Dış Politika Kurumlarından biri olan ve 1983 yılında kurulan Ulusal Demokrasi Gelişim Vakfı (NED)¹⁸'nin Başkanı olan Carl Gershman, gelişmiş iletişim teknolojisi ve bilgi patlamasının yaşandığı dünyamızda artık sadece kuvvete dayanarak ulusal güvenliği ve istikrarı sağlamanın mümkün olmadığını, "inandırma (persuasion)"nın gittikçe önem kazandığını ve çeşitli seviyelerde halklara ulaşarak inandıracak tekniklerin geliştirilmesi gerektiğini savunmaktaydı¹⁹.

George Kennan'da, Gershman'ın önerdiği gibi Sovyetlerin çökmesine rağmen ABD'nin temel hedeflerinin değişmediğini, sadece ideolojik boyut yerine yeni politik müdahale paterni olarak ABD menfaatlerini korumak için kuvvet yanında "inandırma"nın en etkili vasıta olabileceğini söylemekteydi. Bu, aynı zamanda, ABD dış politikasında doğrudan kuvvet kullanımı konseptlerinden "inandırma"ya doğru bir kaymayı işaret eden ve "demokrasinin geliştirilmesi"ni ABD Dış Politikasının belirgin bir parçası yapan oluşum idi²⁰. Yeni müdahale biçimi halka ulaşmak için pek çok tekniği içermekteydi. "Demokrasinin Geliştirilmesi" fenomeni kısa zamanda ABD politik ve ekonomik müdahale yaklaşımları ile birleştirilerek, özellikle 1980'lerden sonra ABD hegemonyası ve müdahale gücünün devam ettirilmesine imkan sağlayan bir formül haline getirildi.

Nitekim, Robert Cox ve Stephen Gill gibi Amerikan siyaset bilimi adamları globalleşmeyi uluslararası ilişkilerde Gramscian Model (kabullenilmiş hegemonya) açısından analiz etmeye başladılar; demokratikleşme ve demokrasinin geliştirilmesini formüle ettiler. 1980'li yıllardan itibaren üzerinde çalışılan demokrasi projeleri ABD Dış Politikası için önemli ve yeni bir dönemeçti. Artık ABD, daha temel politik, sosyal ve ekonomik değişim için bir baskı aracı olarak tüm dünyada demokrasi versiyonunun geliştirilmesini dayatacaktı²¹. ABD Başkanı Reagan'ın 1982'de yönetime gelmesiyle doğrudan başkana bağlı bir çekirdek kadro eliyle biçimlendirilen demokrasi projesi kısa sürede hayata geçirildi ve NED kuruldu.

¹⁷ Richard H. SCHULTZ Jr.: Low Intensity Conflict, Future Challenges and Lessons From the Reagan Years, Survival, International Institute For Strategic Studies, No. 2, Paddock, "Military Psychological Operations", (1989), 59.

¹⁸ NED: National Endowment For Democracy (Amerikan Ulusal Demokrasi Gelişim Vakfı (Fonu)).

¹⁹ Carl GERSHMAN: Fostering Democracy Abroad: The Role of the National Endowment For Democracy, Speech Delivered to the American Political Science Foundation Convention, August 29, 1986.

²⁰ William I. ROBINSON: Promoting Polyarchy: Globalization, US Intervention and Hegemony, Cambridge Studies in International Relations, Cambridge University Press, (Cambridge, 1996), 2.

²¹ William I. ROBINSON: a.g.e., 1996, P. 6.

Bu yeni tür müdahale projesine duyulan gereksinimin nedenleri şöyle özetlenebilir; ülkelerin iç düzenini denetleme ve yönlendirme işlerinin, yarı gizli ve belirli kuruluşlar ve yöntemler ile yürütülmesi, operasyonun etkisini sınırlandırmakta ve işin içine kitlelerin katılmasını olanaksızlaştırmaktaydı. Yarı gizli ilişkilerin açığa çıkması da ilgili ülke halkının ABD aleyhine dönmeye yol açabilirdi. Eski yöntemlerle, gizli ilişkilerle bilgi toplamak, medyaya ve öteki kurumlara, partilere, sağcı-solcu örgütlere gizli yönlendiriciler, kışkırtıcılar yerleştirmek, hem riskli hem de pahalıydı. Bu yüzden, devlet merkezlerinin egemenlik araçları ellerinden alınıp, halk kitlelerinin merkeze olan güven ve bağlılıkları zayıflatılmıyordu.

Kısaca NED'in kurulması, CIA'nın örtülü işlerinin bir çoğunun yeni bir örgüte, kulağa hoş gelen bir ismi olan demokrasi için Ulusal Demokrasi Vakfı (NED)'na kaydırılması idi. Burada amaçlanan ve umulan şey, CIA'nın on yıllardan beri yaptığı işlerin açıkça yapılması ve böylece CIA'nın örtülü operasyonlarının yarattığı kabul edilemezlik duygusunun ortadan kalkması idi²². CIA Eski Direktörü William Colby, "Örtülü operasyonlara dönmeye gerek yok...örtülü operasyonla uygulanmış bir çok program (artık) oldukça açık biçimde ve sonuç olarak, (hiç) itirazsız gerçekleştirilmektedir."²³ demektedir.

Müttefik ağların, müşterek gündemli ortaklıkların da yaratılması gerekli idi²⁴. Ulusal yöntemler, kısa devre edilecek, vakıf-enstitü-üniversite-gençlik örgütü gibi örgütler aracılığıyla, kitlelerle doğrudan ilişkiye geçmesi, dış müdahale adresleri tarafından daha ekonomik, kalıcı ve uzaktan bir yöntem olarak benimsendi. İlgili ülkenin örgütleri ve kurumları, bu ilişkilerin sürdürülmesinde yerinden ve yerel yönetime destek oluyor gibi kabullenilip, demokrasi oyununa katılabilirlerdi.

1980'li yılların operasyonlarıyla güçlenen ve 1990'dan sonra Doğu Avrupa'dan Asya'ya ve Afrika'dan Ortadoğu'ya doğru genişleyen Amerikan demokrasi kurma işinin merkezinde özel birimler oluşturulmaya başlandı. 1994'de tüm bilgilerin değerlendirildiği merkez olmak üzere kurulan IFDS²⁵ dış ülkelerde tasarlanan "project" başvurularının ve sonuçlarının da değerlendirildiği bir organ oldu. Bu merkez, aynı zamanda, kendisine yakın değerlendirmeciler sağlamak üzere konferanslar düzenlemeye başladı.

Demokrasi projesi eylem planının stratejisi, ülkelerin iç düzenlerinde toplumla devlet arasına giren bir örgütlenme sağlamak böylece, devlet egemenliğine paralel bir egemenlik kurmaktır. Paralel yönetimin oluşturulma süreci, uygulamada ülkeden ülkeye küçük değişiklikler gösterse de ana program değişmemektedir. İçine sızılan devlet bürokrasisinin de yardımıyla, yaygın bir "medyatik" ve "entelektüel" yedek güç oluşumu ile "manufacturing public perception" adı verilen "kamu-oyunun algılama dizgesini üretme" sürecinde, ülke insanlarının, aslında kendilerine benimsetilmiş olan düşünceleri, ya da eylem planlarını, bizzat kendi kurumlarının, kendi beyinlerinin ürünüymiş gibi algılayıp, uygulamaya geçmeleri sağlanmaktadır²⁶.

Demokrasi projesine katılan Eski Dışişleri Bakanlarından George Schultz, demokrasinin geliştirilmesi faaliyetlerini birbiri ile örtüşen ve yakından ilişkili beş alanda yoğunlaştığını ifade etmektedir²⁷;

- Lider yetiştirilmesi; hedef ülkedeki politik liderlerin bulunması, seçimi ve ABD Üniversitelerinde veya bilimsel seminerlerde özel eğitime tabi tutulmasını kapsamaktaydı. Parti yapma çalışmaları da bu eğitimin bir parçası olarak kabul edilmektedir.

- Eğitim; müdahale edilen ülkenin eğitim sistemleri ve medyasını kullanarak ABD politika veya demokrasinin prensipleri ve pratiği ile, ABD'nin karakteri ve değerlerinin hedef kitlelere öğretilmesi faaliyetidir.

- Demokrasi kurumlarının güçlendirilmesi; hedef ülkedeki partileri, sendikaları, medya, işveren ve sivil grupları organize etme, fon sağlama ve tavsiyelerde bulunma faaliyetlerini kapsamaktaydı. Amerikan hükümet dışı kuruluşları bu gayretin çoğunluğunu yerine getirecekti.

- Fikirlerin ve bilginin transferi; müdahil olunan ülkede danışmanlık programları ile entelektüel bir kitle yaratarak ideolojik boşluğu kapatmayı amaçlamaktadır. Bunun için elit hedef kitleye yönelik basılı yayımlar ve forumlar kullanılırken, ideolojik hegemonyanın kurulması için medya, eğitim sistemi ve kültürel faaliyetler ile çeşitli sosyal sınıflara hitap edilmektedir.

²² William BLUM : *Haydut Devlet*, Yeni Hayat Kütüphanesi 2.Baskı, (İstanbul, Ağustos 2003), 240

²³ William COLBY: *Political Action -In the Open Society*, The Washington Post, 14 Mart 1982.

²⁴ Graham E.FULLER: a.g.e., (1996), 53.

²⁵ IFDS: The International Forum For Democratic Studies; Demokrasi İncelemeleri Uluslararası Forumu.

²⁶ Mustafa YILDIRIM; a.g.e., 2004, 31.

²⁷ William I. ROBINSON : a.g.e., 1996, 36.

- Bireysel ve Kurumsal Bağların Geliştirilmesi; Amerikan bireyleri ve organizasyonları ile hedef ülkedeki karşılıkları arasında sürekli bağ ve çalışma ilişkisi kurmayı amaçlayan bu faaliyetlerin aynı zamanda sınır aşan kurumların gelişmesine de katkı sağlayacağı değerlendirilmiştir.

ABD Ulusal Güvenlik Konseyi üyesi G.John IKENBERRY'e göre²⁸; "Amerikan tek kutuplu dünya düzeni; demokrasi düşüncesi ve hükümetler arası kuruluşların karmaşık ağı etrafında organize edilmiştir. Amerikan sisteminin bu özellikleri hegemonik gücünün değiştirmek ve susturmak için manifestosudur." IKENBERRY, ABD'nin demokrasiyi niçin istediğini aşağıdaki şekilde ifade etmektedir;

- (ABD dışında) Demokratik ülkeler hegemonyaya ve güç kullanmaya daha az elverişli olacaktır.

- Geçirgen demokratik yapılar; Amerikan hegemon gücünün sürekliliği ve etki ağı için gereklidir.

1980'lerden günümüze NED'in en çok ilgilendiği ülkeler Amerikan dış politikasının da öncelikleri oldu²⁹. Demokrasi projesinin üç masum hedefinin olduğu öne sürülmekteydi; mevcut demokrasilerin iç istikrarsızlıklarla yok olmaması, yeni demokrasiler kurulması ve demokratik olmayan ülkeler için demokrasinin alternatif teşkil etmesi. Bunun içinde askeri, ekonomik, politik ve ideolojik alanda mücadele edilecekti.

1989 yılında, Çekoslovakya Devlet Başkanlığına gelen Vaclav Havel, demokrasi projesi uygulamalarına bir örnek teşkil etmektedir. Vaclav Havel 1991 yılında NED tarafından verilen demokrasi ödülünün de sahibi oldu. 1998 yılındaki ödülü ise "Project Democracy" operasyonu sonucunda Nikaragua Devlet Başkanlığına getirilen Violeta Chamorro aldı. 2003 yılında Azerbaycan'da yapılan başkanlık seçimleri öncesi muhalefet liderlerinden en ünlüsü İsa Gamber bir yılını ABD'de NED ile birlikte geçirmişti. Eski Sovyet Birliği ülkelerine egemen olma yolunda İngiliz'lerin demokrasi oyuncusu Westminster Institution, ABD'nin NED'e bağlı örgütleri ile Soros'un "Açık Toplum Elemanları"; Gürcistan, Ukrayna ve Kırgızistan'ı ele geçirmeyi başardılar³⁰.

Ukrayna için proje lideri; "Ukrayna-Amerika Programı"ni yürüten ve IFSC³¹ Başkanı olan Leslie J.McCuaig idi. "USAID", "Radio Freedom House" ve "Democratic Institute" Ukrayna projesine toplam 97 Milyon dolar harcadılar^{32,33}. Yürütülen faaliyetler; kültürel değişim programı (IFSC), seçmen ve öğrencilerin eğitimi³⁴ (Democratice Institutel, Radio Free Europe), sivil toplum örgütleri için eğitim, ağ kurulması, seminerler (USAID³⁵) ve muhalif partilerin eğitim ve güçlenmesi (IRI, NDI³⁶) şeklinde özetlenebilir. Demokrasi projesinde sıranın Ermenistan, Azerbaycan, Kazakistan, Moldova, ve Mısır'a gelmekte olduğu çok büyük bir sır değildir.

Demokrasi projesi iki temel müdahale biçimi benimsemiştir; ulus-yapma (nation-building) ve rejimin onarılması (regime-restoration). Sınırlı konvansiyonel askeri güç ile birlikte düşük yoğunluklu örtülü ve açık militer vasıtaların kullanıldığı rejim ve iktidar değişikliği "Ulus-Yapma" (Panama, Irak) modeli içindedir. Ağ mekanizmasının esas teşkil ettiği yumuşak güç kullanımı ise "Rejim Onarılması/ Takviyesi"ni (Gürcistan, Ukrayna) hedeflemektedir.

Sonuç olarak, demokrasi projesi; etnik ve dinsel ayrımlar temelinde toplumsal ve siyasal alanda istikrarsızlıklar ve krizler yaratmak için ideolojik yönlendirmeleri de kapsayan bir müdahale aracı olmaya devam etmektedir. Aynı durum "gelişme (kalkınma)" adı altında üretilen konsept içinde de bugüne kadar uygulana gelmiştir. Global hegemonya yalnızca siyasal ya da askeri baskı ile değil, ideolojik araç ve eylemlerle sürdürülebilmektedir.

1.4. Gelişme (Kalkınma) Teorisi :

Gelişme (development) kelimesinin kullanımı İkinci Dünya Savaşı sonrası başta ABD olmak üzere Batı Avrupa ülkelerinin diğer bir konsept çerçevesi oldu. Bir çok uluslararası kurum ve

²⁸ G.John IKENBERRY: Strategic Reactions To American Preeminence: Great Power Politics In The Age of Unipolarity, Georgetown University Press, (Washington DC, Dec 2004), 8.

²⁹ Raymond D. GASTIL: Aspects of a U.S. Campaign For Democracy, Goldman and Douglas (Eds.), Aktaran; Michael A. SAMUELS, a.g.e., (1981), 49.

³⁰ Mustafa YILDIRIM, a.g.e., 2004, 87.

³¹ IFSC : Institute For Sustainable Communities.

³² Joel BRINKLEY: Dollars For Democracy? U.S. AID To Ukraine Challenged, The New York Times, 21 Dec 2004.

³³ Max BOOT: Exporting The Ukraine Miracle, The Los Angeles Times, 30 Dec 2004.

³⁴ Haber : "Rejim İhracında Yeni Usul", Radikal Gazetesi, 30 Kasım 2004, Sinan OGAN, Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi (ASAM).

³⁵ USAID : US Agency Of International Development (ABD Uluslar arası Kalkınma Ajansı).

³⁶ IRI (International Republican Institute) ve NDI (National Democratic Institute) demokrasi projelerinin ABD Cumhuriyetçi Partisi ve Demokrat Partisi içindeki uzantılarıdır.

organizasyon çalışmalarını “gelişme”yi destekleme çerçevesine oturturken, ülkeler; “gelişmiş”, “gelişmekte olan” veya “az gelişmiş” gibi sınıflandırmalara tabi tutuldu. Gelişme projesi konsept olarak iki geniş alanda politik amaçlara hizmet etti; a. Modernizasyon, milliyetçilik ve politik gelişme, b. Ekonomik gelişme ve teknolojinin yayılması. Gelişme kavramı tek başına yeterli gelmediğinde yanına yeni bir tamamlayıcı kavram bulundu; ulus yapılandırma (nation-building).

İkinci Dünya Savaşı sonrasında, özellikle 1950 ve 1960’lı yıllarda ekonomik ve teknolojik gelişme genellikle sinonim gibi anlaşılıyordu. Ancak, ulusal gelişme veya sosyal gelişimin en önemli eksiğinin ekonomik gelişme olduğu belirlenince; gelişme konseptinin klasik okulundan Adam Smith, Thomas Malthus, John Stuart Mill ve David Ricardo gibi bilim adamları ekonomik gelişme üzerine odaklandılar. Bu çalışmalar, Marshall Planı ve ABD’nin benzer yardım programlarının belkemiği oldu.

Gramsci, hegemonya mekanizmasını tüketim ilişkilerine bağlamıştı. Ükelere nüfuz etmenin yolu ise sivil toplumun üstündeki örtüleri kaldırarak toplumun katmanlarını hedef almak, sınıraşan ilişkilerle onları etkilemekti. Bu kapsamda globalleşme içinde sınıraşan sermaye rejimi üç temel işlev görecekti³⁷;

- a. Mali ve parasal politikaların makro ekonomik sisteme adapte edilmesi,
- b. Global ekonomi için gerekli alt yapının (liman, iletişim araçları, eğitim vb.) kurulması ve,
- c. Sosyal düzenin global düzenle uyumlu hale gelmesi.

ABD’deki gelişme teorisyenleri modernizasyon ekolünden gelmekteydi. Bunlar içinde Daniel Lerner’in modeli; şehirleşme, literatür, kitlesel medyanın genişlemesi, daha yüksek kişi başına gelir ve politik katılım hedeflerine yönelik kendi kendine yeterli gelişme ve modernizasyona giden bir kurumsal gelişme programı önermekteydi³⁸. Lerner’a göre, toplumu modernizme götürecek bir empati geliştirilmeliydi. Kişisel gelişimin geleneksel yapıdan bir geçiş süreci ile modern yaşam tarzına dönüşmesi yani gelişmekte olan modernizasyon nosyonu; Batılı ülkelerin tarihsel modelini izleyecekti. Lerner’a göre modern toplum bir medya sistemi idi. Medya sistemi içinde iletişim kanalını; her tür basın-yayın (broadcast), heterojen kitle, mesaj (haber veya bilgi) ve profesyonel kaynaklar oluşturmaktaydı.

Kalkınma teorisinin en modern destekleyicilerinden biri de Massachusetts Institute of Technology (M.I.T.)’den Profesör Walter Rostow’dur. Rostow’a göre, geleneksel bir toplumdaki oluşan ülkeler, birikim ve sanayileşmeyi gerçekleştirerek son aşama olan kitlesel tüketime ulaşabilirler. Bu da gelişmenin ta kendisidir. Rostow’dan sonra tüm teknokratlar, gelişmeye ulaşabileceklerine ikna olmuşlardı. Bilmeleri gereken şey, doğru politikaları ve kuramları uygulamayı, katma değer ve sermaye birikimi oluşturmayı, sanayileşmeyi ve kitlesel tüketimi yerine getirmeyi nasıl becerebilecekleriydi.

21 nci Yüzyılın başında dünya gerçekte yirmi dört gelişmiş ülke, 140’tan fazla gelişmemiş ülke, sadece dört adet sonradan gelişmiş (yeni sanayileşmiş) ülke [iki şehir devlet (Singapur ve Hong Kong) ve iki küçük ülke (Güney Kore ve Tayvan)] oluşmaktadır. Bu ülkeler, uzmanların son kırk yıldır “gelişmekte olan dünya” olarak adlandırdıkları nüfusun sadece % 2’sini oluşturmaktadır³⁹. Bu da bugüne kadar uygulanan gelişme (kalkınma) projelerinin gerçekte ne kadar başarılı olduğunun bir göstergesi kabul edilebilir. Üstelik bu dört ülke ekonomik gelişme yolunda önemli ilerlemelere rağmen, ABD ve Avrupa’daki bilimsel, teknolojik ve kültürel gelişmeyi, yaşam standardını ve demokratik gelişmeyi yakalayamadılar.

Gelişme projesi de demokrasi projesi gibi farklı amaçlara hizmet etmekteydi. Soğuk Savaş sırasında bu konsept zayıf ülkelere aynı zamanda iki bloktan birine yakın olarak hem manevra alanı, hem de ekonomilerini finanse etme imkanı sağladı. Stratejik para yardımı bir çok ülkenin gereksiz harcamalarına rağmen hayatta kalmalarını sağlarken onları tüketiciliğe ve müsrifliğe alıştırdı. Soğuk Savaş’ın sona ermesi ile yöntem ve oyuncular yeni bir görünüm aldılar. Yeni oyunun adı neo-liberal düşünceyi merkezine alan küreselleşme idi. Ülkeler; Uluslararası Para Fonu (IMF), Dünya Bankası (WB) ve Dünya Ticaret Örgütü (WTO)’nün denetimi altında küresel ekonomiye dahil olma yarışına sokuldular.

Yeni yöntemin oyuncuları olan IMF ve Dünya Bankası’nın ulusüstü siyasi gücü herhangi bir uluslararası yasal temele dayanmaksızın 1980’lerde oluşturulmuştur. Bu düzen, çokuluslu bankaların ve alacaklı hükümetlerin; az gelişmiş ülkelere dış borçlarını tahsil edebilmek ve ödemeleri garanti altına alabilmek amacıyla oluşturdukları bir mekanizmadır. IMF ve Dünya Bankası, borçlu

³⁷ William I. ROBINSON : a.g.e., (1996), 36.

³⁸ Daniel LERNER : *The Passing of Traditional Society: Modernizing the Middle East*, Gleonce, IL. Free Press, (1958), 1-102.

³⁹ Oswaldo De RIVERO: a.g.e., (2003), 11-12.

hükümetlerin ekonomilerini yeniden düzenlemekte ve bu ülkeleri borçlarını geri ödemeye zorlayan düzenlemeleri sıkı sıkıya takip etmektedir.

Gelişmekte olan ülkeler nispeten küçük bir sermaye pazarı, büyük kısmı kayıt dışı ekonomine sahip oldukları ve ekonomide IMF ve Dünya Bankası kontrolünde olmaları nedeniyle sürekli gündemlerini; dış borç bulma, ekonomik düzenleme kabul etme ve dış borçlarını yeniden yapılandırma oluşturmaktadır. IMF yardımları daha çok ekonomik istikrar tedbirlerini, Dünya Bankası ise yapısal düzenlemeleri hedef almaktadır. Bu düzenlemeler; kamu harcamalarını kısılması, ihracatın ve yabancı sermayenin teşviki, vergilerin artırılması, özelleştirme ve çokuluslu şirketlere kolaylıklar sağlanması gibi iç istikrar ve güvenliği yakından etkileyen tedbirleri içermektedir.

Sermaye veya finans piyasası oyunları ulusal güvenliğe yönelik en önemli tehditlerden biri haline gelmiştir. Serbest piyasa ekonomisi kuralları, global düzeyde yaygınlaştırılarak, dış politika için örtülü müdahale yöntemleri sağlanmaktadır. Çokuluslu şirketlere ve dış sermayeye uygun ortam yaratılması (Grand-Area) hegemonik güce ayrıca bir manevra alanı oluşturmaktadır. Mali spekülasyona dayalı global sistem içerisinde; yatırımcılar, müşterek fonlar, borsalar, kur pazarları, tahviller ve menkul kıymetleri barındıran bir dizi oyun oynanmaktadır.

Finansal yöntemler, ekonomik yönden refahın evrensel kaynağı olarak gösterilen finans piyasalarının yıkıcı olarak kullanılmasını içermektedir. Böylece; merkez bankalarının yönlendirilmesi, borsa işlemleri ile ani para transferi, ulusal paranın değerini yitirmesi, ülkenin sürekli borçlandırılması hedeflenmektedir. Gelişmekte olan ülkeler genellikle euro/dolar olarak borçlandıkları için alacaklıların geri ödemede zorluk çekildiğini hissetmesi halinde, ani sermaye çıkışını kontrol edememekte, para biriminin değeri düşmekte, yatırım azalırken, ithalat fiyatları yükselmekte, enflasyon artmaktadır.

İyi kurgulanan dış borç tuzağı; borçlarını ödeyemeyen ülkenin ekonomi ve güvenliğinin kontrol altına alınmasını hedeflemektedir. Yüksek faizli ve kısa vadeli kredi, iç piyasadan karlı tahvil ve hisse senedi alınması, pazarlık gücünün yok edilmesi ve özelleştirmenin teşvik edilmesi gibi yöntemler dış borç tuzağının kapanıdır. Dış borcun sonuçları; ulus egemenliğinin sınırlanması, ekonomiye ve iç dengelere müdahale, siyasi baskılara bağımlılık, ekonomik istihbarat kaçağı, ulusal kaynakların kaybedilmesidir. Sonuç olarak IMF ve Dünya Bankası denetimine giren ülkelerin; dış borçları ödeme yeteneği daha da azalmakta ve uluslararası sermaye kurumlarının kontrolünden kurtulamamaktadırlar.

1.5. İletişim Teorisi :

İletişim teorisine göre; modernizasyon modeli içerisinde, geleneksel yapıdan modern topluma değişim sözlü iletişim sistemlerinden kitle iletişim sistemlerine değişim ile birlikte gelebilirdi. Böylece kitle ile iletişim kapasitesine sahip medya “değişim çarpanı” olacaktı. Lerner’a göre modernizasyonun medya boyutu ile diğer sosyal kurumlar arasında interaktif bir ilişki vardı. Kısaca, Lerner’a göre kitleleşen medya modern toplumda politik gelişimin ön koşulu idi.

Gelişme konsepti döneminde görsel, radyo veya yazılı yayın yolu ile kurulan iletişimin hedeflenen ülkeleri Batıya çekeceği hesaplanmıştı. Kitle yayın organları, liderler ve literatür vasıtası ile bizzat bireye hitap edilerek az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelere modern politik ve ekonomik aktörler yaratılması amaçlanmıştı. Bu ülkeler, modernizmin ve yüzyılın gereklerine uygun olarak; doğru tohumlar ekecek, kredileri etkin kullanacak, politik görüşlerini ve isteklerini seslendirmek için uygun kanallar kullanacak ve toplumun gereklerine göre kurumlar oluşturacaktı. Gelişme modeli içinde iletişimin rolü; gelişmiş ülkelere az gelişmiş ülkelere teknoloji transferi yolu ile kamuoyunda modernizasyon için uygun enformasyon akışı sağlamaktı.

Sovyetlerin çöküşünden sonra iletişim ve gelişmenin hakim paradigması olarak modernizasyon modeli “post-modern”, “bilgi toplumu” ve “küreselleşme” gibi yeni isimler aldı. ABD ve bazı Avrupa ülkeleri tarafından önerilen ve “Yeni Dünya Düzeni” adı verilen yeni modelin temelleri G-8, OECD ve BM Güvenlik Konseyi gibi uluslararası forumlarda tartışıldı. Komünizm sonrası Doğu Avrupa ülkeleri yeni bir sivil toplum oluşturmaktaydı ve onların yeni bir gelişme modeline ihtiyacı olabilirdi. Bu paradigma iletişim ve ekonomi için geliştirilen en son modellerin temel prensiplerini esas alacaktı.

İletişim teorisi pratikte iki problemle karşılaştı; a. Ulusal elit ile diğerleri arasındaki açığı kapatacak köprü sistemler, b. Toplumun farklı sektörleri arasında iletişim ağı ihtiyacı. Bir politik gelişim süreci olarak modernizasyon, politik faaliyetlere imkan veren laiklik (secularization) ve akılcılığı (rationalization) öngören bir politik yapılanmayı gerektiriyordu. Üçüncü Dünya Ülkelerinin politik bir güç olmaktan uzaklaşması, Sovyetler Birliğinin dağılması ile birlikte küreselleşme hızının artması; uluslararası sistemde yeni bir global bilgi yapılaşmasının doğmasına yol açtı.

Değişim süreci içinde yeni bir ulus yaratacak bu model içinde; medyanın rolünün artırılması, fikirlerin serbestçe ifadesi, serbest pazar ekonomisi, tüketici toplumu yaratılması, başta karar vericiler olmak üzere elit tabakanın eğitimi, Batı tipi kurumlaşma ve sivil toplum örgütleri, çok partili sistem ve

demokrasi süreci, politik katılım gibi taşlar zamanla yerine oturacaktı. İletişim projesi içinde Soros'un açık toplum stratejisi, kamuoyu ön algılama süzgeci, katkılı bilgi sağlama (desinformasyon) gibi operatif yöntemler; medya, vakıflar, sivil toplum örgütleri ve etki ajanları gibi aktörler ile uygulama alanı buldu.

Demokrasi ve gelişme projeleri ile paralel olarak geçen yarım asırdan fazla süre içinde uluslararası iletişim doğal haber akışı dışında üç örtülü müdahale vasıtası olarak kullanıldı⁴⁰;

- *Politik mücadele aracı olarak* tek yönlü ve insanları yönlendirmeyi amaçlayan; propaganda, ideolojik çatışma, reklam, yeni mit ve klişelerin yaratılma amacı ile,

- *Ekonomik güç vasıtası olarak*; uluslararası gelişim projeleri, iş anlaşmaları, pazarlama, ticaret ve teknoloji transferi haberleri ile açıkça ancak kurnaz bir şekilde daha zayıf veya çevre ülkeler üzerinde hakimiyet kurma amacı ile,

- *Daha sinsi ve yaygın karakterde başlı başına bir politik güç olarak*; bilgiyi nötr ve serbest katkılı olarak kullanan yöntem ile birkaç ülkenin tekelindeki uluslararası kitle iletişim araçları, telefon servisleri, yazılı eserler, sinema ve televizyon programlarını kullanarak uzun vadeli politik amaçlara yönelik Batılı kültür ve düşünce yapısının taşınması.

2. Küreselleşme :

Küreselleşme kavramının çıkış noktası "modernite"dir ve bu anlayışa göre bugün içinde bulunduğumuz toplumsal ve siyasal ilişkiler büyük ölçüde siyasal modernitenin ürünüdür. Modernite, global sistem ile ortaya çıkmaktadır. Doğal olarak birbirinden etkilenmektedir⁴¹. Küreselleşme, yeni karşılıklı bağımlılıklara neden olmaktadır. Bu tartışmalar uzun vadede global güvenlik olanaklarını geliştirirken aynı zamanda yeni riskler ve tehlike çeşitlerine de neden olmaktadır.

1960'larda ortaya çıkan küreselleşme (globalleşme) kavramı, 1980'lerde sıkça kullanılmaya başlandı. 1990'lara gelindiğinde ise, bilim adamlarının önemini kabul ettiği anahtar bir sözcük haline geldi. Ekonomi biliminin önde gelen temsilcilerinden ABD'li Nobel ödüllü ekonomist Milton Freidman'ın fikirlerinden yola çıkarak, Batının çoğunluğa dayalı liberal ekonomi hükümetleri, seksenli yıllarda bu dogmayı politikaların temel ilkesi haline getirdiler. Küreselleşme kuramının temel tezi şu idi⁴²; "High-Tech iletişimi, düşük taşıma ücretleri ve sınırsız serbest ticaret, tüm dünyayı tek bir pazarda buluşturacak."

1990'lı yılların sonuna doğru, Doğu Bloğunun çöküşünün yarattığı dönüşümün; uluslararası alanda güç ilişkilerinde görece bazı değişikliklerin dışında temelde bir değişiklik yaratamayacağı kısa sürede görüldü. Hatta, idealize edilen serbest piyasaya dayalı "liberal" bir dünyanın da ancak müdahalelerle kurulabileceği, müdahalelerin hem niteliği, hem de sayısındaki artışla kendini gösterdi⁴³. Bu kapsamda, ABD'nin ve kısmen diğer gelişmiş kapitalist ülkelerin stratejik amaç ve çıkarlarını global düzeyde garanti altına alınmasını sağlayacak güvenlik (ve tehdit) tezlerinin geliştirilmesine hız verildi. Bu çabalar bir anlamda ABD'nin ve NATO gibi örgütlenmelerin içine düştükleri "stratejik vizyonsuzluğu" da aşmaya yönelikti.

"**Medeniyetler Çatışması**", "**Kitle İmha Silahları**", "**Uluslararası Terörizm**" ve mevcut uluslararası sisteme ayak direyen ve tehdit olarak görülen "**Serseri (Rouge) Devletler**" gibi tezler bu kapsamda üretildi. Bu tezler özellikle ABD'nin global stratejik amaçlarını, silahlanma politikasını ve askeri gücüne dayalı liderlik konumunu sürdürebilmesi için gerekli olan ve uluslararası gerginliği farklı bir boyutta pekiştirecek "**Ötekileştirme**" sürecini meşrulaştırmaktaydı. Bu yolla, aynı zamanda "ötekine" (düşmana) karşı "müdahaleci politikaları" uygulayacak gücün gerekliliğinin kabulüne de zemin yaratılabilmekteydi.

Küreselleşme; ekonomik, siyasal, sosyal ve kültürel düzenlemeler üzerinde, coğrafyanın getirdiği kısıtlamaların arka plana itildiği bir sosyal süreç olarak tanımlanabilir⁴⁴. Yeni dünya düzeni ile birlikte ortaya çıkan küreselleşme kavramı, kimilerine göre "ABD'nin tek küresel belirleyici güç olarak rol aldığı mevcut ortamda yeşeren ve ulaşım, iletişim ve bilgi teknolojilerindeki hızlı gelişmelerin itici gücüyle gelişen, ekonomik, siyasi, sosyal ve kültürel alanlarda bazı ortak değerlerin, yerel ve ulusal sınırları aşarak dünya çapında yayılmasını ifade eden bir süreç" ya da "mal, hizmet, sermaye ve gelir

⁴⁰ Hamid MOWLANA: *Global Information and World Communication: New Frontiers in International Relations (2nd Edition)*, Sage Publications, (London, 1997), 6.

⁴¹ Y.Furkan ŞEN: *Globalleşme Sürecinde Milliyetçilik Trendleri ve Ulus Devlet*, Yargı Yayınevi, (Ankara, 2004), 174

⁴² Hans Peter MARTIN, Harold SCHUMANN: *Globalleşme Tuzağı*, Ümit Yayıncılık, Çev.:Ö.S. Karadana, M.Kahraman, (Ankara, 1997), 17.

⁴³ Yavuz Gökalp YILDIZ: *Oyun İçinde Oyun "Büyük Ortadoğu*, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, (İstanbul, Nisan 2004), 45-49.

⁴⁴ Stratejik Araştırma ve Etüt Merkezi (SAREM): *Güvenlik Boyutunda Küreselleşmenin Siyasi, Ekonomik, Sosyal, Hukuki ve Askeri Yansımaları ve Türkiye Sempozyum Sonuçları*, Gnkur.ATASE Bşk.lığı Yayınları, (Ankara, Ekim 2002), 61.

hareketlerinin serbest ve hızlı dolaşımı sebebiyle dünyadaki bütün ülkelerin ekonomik ve kültürel bakımdan birbirine daha bağımlı hale gelmeleri, bunun sonucunda da küresel sorunlar karşısında aynı ideolojiyi benimsemeye zorlanmaları⁴⁵ idi.

Küreselleşme özellikle ekonomik ve kültürel nitelikleri ile ulus-devlet yapısını etkilemektedir. Çokuluslu şirketlerden uluslararası organizasyonlara ve global sivil topluma ya da ekonomik etkinliğin ulus sınırların ötesine veya küresel olarak yayılmasına doğru bir eğilim, devletin, ulusal ekonomileri denetleme ve etkileme gücünü sınırlamakta ve böylelikle, ulusal düzeyde devletin gücünü zayıflatmaktadır. Bu durum ulus-devletin küreselleşme karşısında rollerinin yeniden düzenlenmesi ihtiyacı yanında, global düzeyde de bugün için pek mümkün görülmemeyen kolektif düzenlemelere ihtiyacı ortaya koymaktadır.

Kültürel alanda ise iletişim teknolojisindeki gelişimlerin dünyanın küçülme sürecini hızlandırması ile küreselleşme hem kimliklerin evrenselleşmesine, hem de parçalara bölünmesine ve çoğalmasına yol açmaktadır. Ulus-devletlerin geleceği; devletlerin, ulusal kimliğe ilişkin birbiriyle çelişkili durumları nasıl dengeleyeceğine bağlı olacaktır.

Küreselleşmenin bir sonucu olarak; uluslararası şirketler, yatırımcılar ve güçlü uluslararası finans kuruluşları kendi kurallarını uluslararası sisteme kabul ettirerek, gelişmekte olan ülkelere göz açtırmamaktadır⁴⁶. Ulusal devletlerin kalkınma perspektiflerinin böylesine sınırlandırılmış olduğu bu gelişmelerin ulusal güvenlik stratejilerinde de önemli dönüşümlere yol açacağı açıktır.

Küreselleşme aynı zamanda, bir çok fakir ülkeyi dışında tutmak ve içine aldığı ülkelerin yapılanmalarını değiştirmekle eleştirilmektedir. Küreselleşme uluslararası arenaya üç yeni aktörü takdim etmektedir⁴⁷; global sermaye pazarları, uluslararası organizasyonlar ve global sivil toplum. Devletin sınırları bu arenada küreselleşmenin yaptığı bütünleşmeyi yavaşlatan bir unsur olarak ortaya çıkmaktadır. Dolaylı olarak küreselleşme gelişmekte olan devletlerin yapılarını çökertmektedir⁴⁸. Küreselleşme sürecine uyum sağlamak isteyen ulusal-uluslararası düzeydeki kurumların pek çoğu kabuk değiştirmektedir.

Küreselleşmenin en önemli olgusu "etki yaratma" yeteneği; ülkeleri ve toplumları etkileme yeteneğidir. Bu etkileri alıcı konumunda olanlar yani küreselleşmeye ayak uydurmayanlar sürekli bir kırılganlık ve hassasiyet duygusu ile küreselleşme ve küreselleşmenin temsil ettiği değerlere karşı "savunmaya dayalı refleks" geliştirmektedirler⁴⁹. Gerçekte çok az sayıda ülke küreselleşmenin ortaya çıkardığı imkanları yönlendirebilecek bir konuma ve yeteneğe sahiptir. Böylece küreselleşme süreci, ulus-devleti kendi çıkarı doğrultusunda yeniden şekillendirmekte veya diğer bir deyişle bu süreçte ulus-devlet yeniden yapılanma sürecine girmektedir.

Neo-liberal politikalar açısından bakıldığında küreselleşmenin ana hedefi gelişmiş ülkelerin ve bu ülkelere yerleşmiş ya da bu ülkeleri bir üs olarak kullanan çokuluslu şirketlerin rahatlıkla girip çıkabilecekleri her türlü yasal düzenlemeden ve vergi gibi yükümlülüklerden muaf ve tek tip hale getirilmiş "serbest piyasa ekonomisi"dir⁵⁰. Ancak, hedeflenen "serbest piyasa ekonomisi" değil, sanayileşmiş ülkelerin ayakta kalmasını, mevcut güçlerini artırarak sürdürülebilir kılmasını sağlayacak, "küresel hegemonya" yaratmaktır. Küreselleşme, hedeflediği ülkedeki üretim faktörlerinin ve ekonominin hukuki ve fiziki alt yapısının ve yönetimin tamamen çokuluslu şirketlerin egemenliğine terk edilmesini öngörmektedir. Yani ticaretin önündeki engellerin kaldırılması gibi parlak bir sözün ardında, yarım kalmış hegemonya planlarının uygulanması yatmaktadır.

Bu sistemin en rahatsız edici yönü, dünya çapındaki şirketlerin, hükümetlerin kendi halklarının yararına olan politikaları yürütmelerine engel olma gücü ve olanağıdır. Ulus-devletlerin liderleri kendi toprakları üzerinde bir zamanlar sahip oldukları kontrolün büyük kısmını yitirmektedirler. Ulus-devletin modası geçmiş vergi yasaları, sermaye akışı ve faiz oranlarını kontrol amaçlı geleneksel yöntemleri, herkese iş sağlama politikaları ve kaynak geliştirmeye eski yaklaşımları gittikçe uygulanamaz hale gelmektedir.

Küreselleşmenin ulusal güvenliğe etkilerini aşağıdaki şekilde özetleyebiliriz;

⁴⁵ Can Coşkun AKTAN : Globalleşme, Bölgeleşme ve Yerelleşme, Konulu Konferans, Ege Üniversitesi, (İzmir, Aralık 2002).

⁴⁶ Hasan KÖNİ: Yeni Hegemonya ve Türkiye, Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları, Der. Ümit ÖZDAĞ-Dr.Y.KALAFAT-M.S.EROL: 21 nci Yüzyılda Türk Dünyası Jeopolitiği, 1 nci Cilt, (Ankara, 2003), 20.

⁴⁷ Daniel W.DREZNER: Who Rules? The Regulation of Globalization, Chicago University Press, (Chicago, Nov 2004), 271-272.

⁴⁸ Gülten KAZGAN : Küreselleşme ve Ulus Devlet: Yeni Ekonomik Düzen, Bilgi Üniversitesi Yayınları, (İstanbul, Kasım 2000).

⁴⁹ Turan MORALI: Küreselleşmenin Siyasi Boyutları ve Güvenlik Stratejilerine Etkileri, Genelkurmay Başkanlığı, Küreselleşme ve Uluslararası Güvenlik, Birinci Uluslararası Sempozyum Bildirileri, İstanbul, 28-29 Mayıs 2003, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, (Ankara, 2003), 1-5.

⁵⁰ Mustafa ÇINKI: Rant Lordları, Ümit Ofset Matbaacılık, (Ankara, 2004), XVI.

a. Uluslararası ve ulusüstü yapıların gelişmesi ulusal egemenliğin kaybına yol açmaktadır. Ulus-devletin yeniden yapılanmaya ve rollerini yeniden belirlemeye, ulusal güvenlik konusunda yeni yöntem ve vasıtalara ihtiyacı vardır.

b. Küresel ekonomik bütünleşme ekonominin ulusal denetimini ve hükümetlerin etkinliğini sınırlamakta, devleti güçsüzleştirmektedir. Ekonomi ulusal gücün lokomotifi olarak ortaya çıkarken uluslararası ekonomik aktörlerin (Çokuluslu şirketler, IMF, Dünya Bankası vb.) ulusal ekonominin gelişmesindeki belirleyici rolü ekonomik güvenliği ulusal güvenliğin en önemli güvenlik parametresi haline getirmiştir.

c. Küresel iletişim devletin sınırlarının kontrolünü daha da güçleştirmiştir. Ulusötesi sosyal ve dini hareketler ulusal güvenliğe meydan okumaktadır. Ulusal birlik; etnik ve dinsel çeşitlilik ve devletten özerklik taleplerinin tehdidi altındadır.

Sonuç olarak; küreselleşme sürecinin genişlemesi ve gelişmesi ile ulus-devletin etkinliği arasında ters orantının olduğu söylenebilir. Ulus-devletin egemenlik alanı ve özellikle ekonomik alandaki işlevleri ne kadar sınırlandırılırsa küreselleşme sürecinin genişlemesi ve gelişmesi o derece hızlı olacaktır. Küreselleşme ile birlikte gücün yeniden biçimlendirilmesi ihtiyacı küreselleşme ve güvenlik arasında kavramsal bir bağ oluşturmaktadır. Küreselleşme ulusal ve uluslararası düzeyde gücün yeniden biçimlendirilmesi için veya başka bir deyişle otorite alanlarının kayması ve yeniden yeni aktörlerin oluşması için yeni ortamlar üretmektedir⁵¹.

3. Yeni Muhafazarlık (Neo-Conservatism: Neo-cons) ve Büyük Orta Doğu Projesi :

Yeni muhafazakar akımın felsefi temellerinin atılmasında Yahudi kökenli ABD'li Akademisyen Prof.Leo Strauss'un geliştirdiği "siyaset felsefesi" en önemli teorik altyapıyı oluşturmaktadır. Strauss, Modernitenin ahlaki değerleri ve erdemi reddetmesi nedeniyle yeryüzünde iki tiranlık oluştuğunu ve siyasal rejimlerin insanları biçimlendirdiğini söylemekte, dünyada iyi ve kötü rejimlerin bulunduğunu ve iyi rejimlerin görevinin kötülere karşı mücadele etmek olduğunu vurgulamaktadır. Amerikan rejimi ise var olan kötüler içinde en az kötü olanıdır.

Strauss kadar yeni muhafazakar hareketin oluşmasında etkin rol oynayan askeri stratejist Albert Wohlstetter, "Yıldız Savaşları" projesinin fikir babasıydı. Amerikan yeni muhafazakarlığı, kültürel ve siyasal bir gelenekçilikten çok, yeni hegomonya ihtiyaçlarına denk gelen felsefi içerikli bir siyasal harekettir.

Yeni muhafazakarlar bugün Amerikan basınında, think-tank kuruluşlarında (vakıf, enstitü) akademik çevrelerde, basında ve çeşitli siyasal oluşumlarda ciddi bir etki ve örgütlenme ağına sahiptirler. Örgütlü oldukları tanınmış vakıf, enstitü ve medya kuruluşları şöyle sıralanabilir⁵²;

- Medya kuruluşları; National Review, Commentary, Fox News, The Weekly Standart, Wall Street Journal, The New Republic.

- Vakıf, enstitü ve diğer oluşumlar; Hudson Institute, American Enterprise Institute, The Heritage Foundation, Project For New American Century.

Neo-cons görüşe göre Soğuk Savaş'ın bitimiyle beraber "haydut devletler" çoğaldı ve tehdit yayılarak küreselleşti. Kasım 2000'de iktidara gelen Cumhuriyetçi George W.Bush yönetiminin, ulusal güvenlik stratejisine yeni bir yapılanma kazandırmaya çalıştığı dönemde, 11 Eylül saldırılarının gerçekleşmesi, yeni güvenlik stratejisine geçiş sürecini de hızlandırdı.

Yeni doktrinin esasını, ABD'nin küresel egemenliği önündeki engelleri gerekirse "zor kullanarak" kaldırma siyaseti oluşturmaktadır. Neo-cons'lara göre; kimin, nerede ve ne zaman saldıracağından çok, olası bir saldırganın hangi olanaklarla harekete geçeceğini hesaplayarak ona göre hazırlanmak gerekmektedir⁵³.

Önleyici saldırı hakkını kendinde bulan Amerika Bileşik Devletleri, bütün bu hedeflere yönelirken, Strauss'un görüşlerini izlemekte ve kendisini "iyi ve doğrunun temsilcisi" olarak görmektedir. Çıkarlarına aykırı bulduğu ülkeler ise "şer eksenine" dahil olabilir. Nitekim, Şer Eksenine içerisinde yer alan Irak'ın işgalinden kısa bir süre sonra, daha önce sessiz sedasız think-tank kuruluşlarında geliştirilen Büyük Ortadoğu Projesi (BOP) ortaya atılmıştır.

Büyük Orta Doğu Projesi, ABD'nin küresel sorumluluklarını yerine getirme görevinden ziyade ABD'nin dünyayı yeniden şekillendirmesi için bir müdahale biçimi olarak algılanmaktadır. ABD'nin

⁵¹ Ersel AYDINLI: Küreselleşme ve Güvenlik, Avrasya Dosyası, Güvenlik Bilimleri Özel, ASAM Basım Evi, Cilt: 9, Sayı: 2, (Ankara, Yaz 2003), 43.

⁵² Merdan YANARDAĞ: Yeni Muhafazakarlar (Neo-Cons), Chiviyazıları Yayınevi, (İstanbul, 2004), 38.

⁵³ Merdan YANARDAĞ, a.g.e., 2004, 50.

çıkarlarına uygun olmayan ülkelerin gücü sınırlandırılırken, dünyayı neo-liberal pazar olarak kavrayan anlayış bu pazara güvenlik(!) sağlayacaktır⁵⁴. Böylece ülkelerin ulusal çıkarları da ABD tarafından tanımlanmakta, onun izin verdiği ölçüde ülkeler çıkarlarının korunması işlevini yerine getirmektedirler. Projenin uzun vadeli hedefinin; zorlayıcı diplomasi ve örtülü faaliyetler ile bölge ülkelerinde rejimleri restore etmek, uzun vade de rejim değişiklikleri sağlamak ve piyasa ekonomisi kuralları ile bölgeye daha fazla nüfuz etmek olduğu değerlendirilebilir.

4. ABD’de Yeni Kuramsal Çalışmalar ve Strateji Arayışları :

ABD’de yeni kuramlar ve strateji arayışları sürekli bir tartışma konusudur. Soğuk Savaş sona erdiğinde Körfez Savaşı için oluşturulan koalisyon döneminde vizyon arayışlarına ilk verilen cevap Başkan George HW Bush tarafından telaffuz edilen “yeni dünya düzeni (**new world order**)” idi. Ancak, bu vizyon iyi tanımlanmamış olduğu için entelektüel çevrelerde tutmadı. Yeni dünya düzeni, geleneksel ABD ulusal güvenlik ve askeri güç kullanımı anlayışına uymayan; ulusal çıkarların çökümlü koalisyonlar dahilinde ve BM çerçevesi içinde elde edilmesini işaret eden bir eğilimdi.

Clinton’ın vizyonu ise ilk defa Dışişleri Bakanı M.Albright tarafından ifade edilen “tartışmacı çoktarafılık (**assertive multilateralism**)” stratejisi temelinde dünya olaylarına daha olumlu bir pencereden bakan “yapıcı angajman (**constructive engagement**)” olarak isimlendirildi. Clinton vizyonu, daha politik ilişkiler ve özellikle ekonomik bağlar ile dünya da barış ve güvenliğin sağlanmasında ana itici unsurun globalleşme olacağını öngörüyordu. ABD çıkarlarına çok daha düşkün olan oğul Bush iktidara geldiğinde başlangıçta diğerleri gibi yumuşak güç uygulamaları ve “ulus-yapma” peşinde koşmayacağı düşünülüyordu. 11 Eylül saldırıları Bush’un yeni büyük stratejisinin esaslarını yerine oturttu⁵⁵; uluslararası terörizme karşı bitmeyen savaş, önleyici müdahale, saldırgan tek tarafılık (**aggressive unilateralism**) ve ABD askeri üstünlüğünün korunması.

Bush’un dış politikasının öncelikleri ve uygulama alanları 1990’lar süresince yeni muhafazakar ekip tarafından şekillendirilmişti. Çıkış noktası yeni muhafazakar hareketin (**neo-cons**) merkezi olan “The Project For The New American Century” isimli düşünce kuruluşu içinde Paul Wolfowitz tarafından hazırlanan taslak Savunma Politika Kılavuzu ve “Ulusal Güvenlik” dergisinde Charles Krauthammer imzası ile yayımlanan “Tek Kutuplu Dünya’ya Doğru” başlıklı makale idi.

Paul Wolfowitz, I.Lewis Libby ve Zalmay Khalilzad gibi Savunma Bakanlığı’nın askeri strateji ve analizci bir grubu yeni muhafazakar hareketin askeri stratejisini hazırladılar. Askeri strateji neo-realizm doğrultusunda ABD askeri gücünün rakip tanımadan ve sınırlama olmadan kullanılmasını öngörüyordu. ABD tek kutuplu dünya’da tek hegemon güç olmanın avantajını kararlılıkla kullanacaktı. Askeri güç kullanımı için kimsenin onayı istenmeyecek ve bir yandan serbest Pazar ekonomisine dayalı demokrasilere geçiş sağlanacaktı. ABD stratejisine hakim olan paradigmanın yeni adı bizzat yeni muhafazakar hareketi yaratan Krauthammer tarafından “demokratik realizm (**democratic realism**)” olarak isimlendirilmektedir.

Yukarıdaki eğilimlere ilave olarak geliştirilen diğer stratejileri kısaca özetlemekte fayda bulunmaktadır. Bunlardan biri Demokrat Parti’nin uzantısı olan The Progressive Policy Institute isimli think tank kuruluşu tarafından geliştirilen “ilerici uluslararasılık (**progressive internationalism**)” stratejisidir. Bu strateji neo-con’lara büyük ölçüde katılmakta ancak demokrasi projeleri için NED faaliyetlerinin ve çok tarafılığın daha fazla kullanılmasına vurgu yapmaktadır⁵⁶. John Ikenberry ve Charles A. Kupchan tarafından geliştirilen **liberal realism**⁵⁷ ise ABD yumuşak gücünü kullanarak serbest Pazar ekonomileri ve demokrasiyi yayarken yükselmekte olan güç merkezlerini ABD hegemonyasının kontrolünde tutmayı amaçlamaktadır.

Muhafazakar Nixon Center’in Başkan Yardımcısı olan Clifford Kupchan ise “şefkatli realizm (**compassionate realism**)⁵⁸” ile Bush yönetimini diğer ülkelerin onayını almadan yaptığı askeri operasyonlar neticesinde diğer ülkelerin daha fazla kısırtılmasının ABD için tehlikeli sonuçlarına dikkat çekmekte ve çok taraflı bir dünyada Real-politik’in sürdürülmesi için uluslararası onayın alınmasını istemektedir. Ayrıca, ekonomi ve güvenlik çıkarları ile sınırlı kalmayarak demokrasi ve insan haklarının geliştirilmesi yanında, organize suçlar ile mücadele, uyuşturucu trafiğinin önlenmesi, iklim değişiklikleri gibi moral değerlerin de kullanılarak yeni gündem maddeleri yaratılmasını öngörmektedir.

⁵⁴ Yavuz Gökalp YILDIZ: a.g.e., (Nisan 2004), 69

⁵⁵ Tom BARRY : “Toward A New Grand Strategy For U.S. Policy”, IRC Strategic Dialogue No.3, 13 December 2004, 1.

⁵⁶ The Progressive Policy Institute : “Progressive Internationalism: A Democratic National Security Strategy”, October 2003. www.ndol.org/documents/Progressive_Internationalism_1003.pdf, www.irc-online.org

⁵⁷ G.John IKENBERRY, Charles A. KUPCHAN : **Liberal Realism . The Foundation Of A Democratic Foreign Policy**, National Interest, Fall 2004. www.nationalinterest.org/ME2/default.asp

⁵⁸ Clifford KUPCHAN : “Real Democratik”, Fall 2004. www.findarticles.com/p/articles/mi_m2751/is_77/ai_n6353160.

İkinci kez başkan olan George W. Bush ve yeni Dışişleri Bakanı Rice tarafından açıklanan yeni dönemin stratejik hedeflerini⁵⁹; demokrasi projelerinin desteklenmesi, yenilenen diplomasi ile soğuyan ittifakların canlandırılması, Orta Doğu Barış süreci ile İran ve Kuzey Kore'den gelen nükleer tehdit ile mücadele oluşturmaktadır. Bush'un yeni dönem politikasının demokrasi projelerini öngören idealizm ile zor kullanan realizm arasında nazik bir dengeye oturduğu genel kabul gören bir yorumdur.

5. Türkiye İçin Sonuçlar :

Bir ulus-devlet ancak bir güç politikası uygulayabilir; dostça olmayan davranışları caydırır, kendi ulusal çıkarlarını ve bağımsız iradesini koruyabilir. 21 nci Yüzyıl hegemonik güç projeksiyonlarının hedefi ulus-devlet yapılarının yok edilmesi ve ağ stratejisi ile kontrol altında tutulmasıdır. **Yürütülen örtülü ve sinsi metotların hedefi ulus-devlet elindeki güç unsurlarının elinden alınması, egemenliklerin iç ve dış ağlara transferidir.** Nitekim, demokrasisi restore edilen, rejimi ve kimliği yeniden tanımlanarak Batılı ve modern dünyaya kazandırılan -esasinda Batılı isteklere ayak uydurmak için ulus-devletleri yeniden kurgulanan ülke örneği gittikçe artmaktadır.

Hegemonik güçler, hiçbir zaman Batılı ve modern olma yarışını kazanamayacak, ulusal gücü ve egemenliği önemli ölçüde erozyona uğramış, küreselleşme ve modern bilgi toplumu anlayışı içinde ekonomilerini ve bilgi sistemlerini dışarıya bağlamış, kısaca güç tatbik kabiliyeti olmayan her biri "gücsüz güç" olarak tanımlanabilecek ulus-devletlerden oluşan ikinci sınıf devletler topluluğu yaratmayı hedeflemektedir. Ulus-devletler üzerinde oluşacak ve hegemon güçlerin hakim olduğu ulusüstü güçler ile çifte yapı ve egemen ağlar ile yönetilecek bir dünyaya doğru gitmekteyiz. Ulus-devletlerin sınırları yavaş yavaş ortadan kalkacak, küreselleşme içinde kaybolan ekonomik ve enformatik parametreler yanında siyasi dinamikler de ulusüstü yapıların kontrolüne girecektir.

21 nci Yüzyılın gücsüz güçleri olacak ulus-devletlerin ortak özellikleri; üst yapılar ve ağlar içinde iç ve dış güvenlik parametreleri ile ulusal egemenliklerinin dışarıdan kontrol edilir durumda tutulmaları ve kendi güvenlik ortamlarını şekillendirecek güç politikası uygulayamamalarıdır. Bu tehdidi aşmanın tek yolu ise ulusal güvenlik ve istihbarat fonksiyonları arasındaki ilişkiden yola çıkarak, bu fonksiyonların bizzat kendisini ulusal gücün ve güvenlik politikalarının odağına koymak, ulusal çıkarlar söz konusu olduğunda hegemon ile mücadele edecek uygun yöntem, aktör ve vasıtalara sahip olmaktır.

Bölgesel şartlar, güç merkezlerinin yakın coğrafyasına dayatmaları, iç ve dış güvenlik sorunları nedeniyle Türk Dış Politika oluşturma ve uygulama sürecinde bir an önce yapısal, yöntemsel ve politik vasıtalar bakımından temel değişikliklere gidilmelidir. Tek boyutlu ve salt güvenlik odaklı politikalar yerine ulusal çıkar endeksli olarak belirli stratejiler içinde bitişik coğrafyalara açılım sağlayan yeni kavramsal açılımlar; hegemonun biçtiği rol yerine hegemon ile ortak veya bağımsız düşünme, uygulama refleksi sağlamalıdır.

Türk Silahlı Kuvvetleri'nin bu projeksiyon çerçevesinde güvenlik ortamını şekillendirme ve ulusal çıkarları barıştan itibaren koruma ve kollama stratejisi "barıştan itibaren angajman" konsepti ile sağlanabilir.⁶⁰ Bu konseptin alt unsurlarını ise; ulusal çıkarların yoğunlaştığı coğrafyaları izleyecek stratejik bir istihbarat sistemi, stratejik kuvvet yayma (power projection) kabiliyeti ve ülke dışında varlık bulundurmaz. Söz konusu konsept çevresinde kuvvet yapısı ise ülke coğrafyasına bitişik coğrafyalara odaklanan Bölge K.lıkları⁶¹ ile fonksiyonel komutanlıklardan meydana gelmelidir.

Geleceğe ilişkin stratejik vizyonun belirlenmesi maksadıyla, stratejik öngörü oluşturacak kadroların yetiştirilmesi ve kurumsal yapıların oluşturulması; beklenmeyen gelişmeler karşısında birbirine alternatif olacak senaryoların üretilmesi; geleceğe ilişkin uzun dönemli stratejik hedeflerin belirlenerek bunların gerçekleştirilmesinin koşullarının üretilmesi zorunludur. Bu kapsamda; kısa, orta ve uzun vadeli projeksiyonlar, politikalar, alternatif stratejiler üretecek kurumsal alt yapı, kadro ve kabiliyetler geliştirilmelidir.

Yeni güç politikalarının savaşçıları; sivil toplum örgütleri, hükümet dışı örgütler, şirketler, etkinlik sağlanan uluslararası örgütler gibi yapısal ve kurumsal unsur ve süreçler olacaktır. Ulusal çıkarlar doğrultusunda yapısal ve kurumsal güç unsurlarının -ağ stratejisi ile, bir araya getirecek bir sistem oluşturulmalıdır. Eğitim kuruluşları, vakıflar, araştırma merkezleri, enstitüler, NGO'lar gibi örgütlenmeler aracılığı ile bir yandan dış politikayı destekleyecek örtülü istihbarat fonksiyonları yerine getirilirken, açık faaliyetler kapsamında diğer ülkelerin kamuoyu ulusal politikalarımız konusunda yönlendirilmelidir.

⁵⁹ Robert NOLAN : *Bush II : Balancing Realism And Idealism*, Foreign Policy Association, 20 January 2005.

⁶⁰ Sait YILMAZ : "Modern Orduların Yeniden Yapılanma Faaliyetleri Işığında TSK.lerinin 21 nci Yüzyıla Yönelik Konsept ve Kuvvet Yapısı Nasıl Olmalıdır?", Silahlı Kuvvetler Dergisi, Sayı : 358, (Ankara, Ekim 1998), 51.

⁶¹ Bölge Komutanlıkları, Türkiye'nin dört bitişik coğrafyasını sorumluk sahası olarak paylaşan; Balkanlar, Ege ve Doğu Akdeniz, Orta Doğu, Kafkasya ve Orta Asya K.lıkları ismini alabilir.

Ulus-devlet yapısı, ulus kimliği ve birliğini koruyacak altyapı dönüşümleri yeni ulusal güvenlik politikasının merkezinde olmalıdır. Ancak, Türkiye, ulusal güvenliği açısından ie kapalı bir tutum izlememeli, jeopolitik konumuna uygun yeni roller belirlemelidir. Dış politikanın kapsayıcılığı artırılarak; Avrasya projeksiyonunu içeren, ekonomik ve kültürel kodlar üzerinde bir teorik yapı ve buna uygun stratejiler oluşturulmalıdır. Türkiye, 21 nci Yüzyılın en dinamik alanlarından birisi olacağı şimdiden belli olan Avrasya alanının oluşmasında politik, ekonomik, sosyal, kültürel öncülüğü üstlenerek, yeni yüzyıla yeni misyonu ile yn vermelidir.

Türkiye'ye karşı uygulanan amansız propaganda ve psikolojik savaş yoğun bir şekilde devam etmektedir. Türkiye, güçlü ve dış etkilere dayanaklı bir demokrasiye sahip olmak istiyorsa, öncelikle, en az ABD, İngiltere ve Almanya'daki kadar güçlü bir devlet yapılanmasına sahip olmalıdır. Bu kapsamda, güvenlik ve istihbarat fonksiyonları ile ilgili devletin yapısal değişikliklere gereksinimi bulunmaktadır. Fonksiyonel bir güvenlik ve istihbarat sistemi içerisinde modern istihbarat imkan ve kabiliyetleri ile donatılmış yeni güvenlik kurgusunun açık ve örtülü dış politik vasıtaları ve yöntemleri barıtan itibaren kullanacak şekilde Batı da ki rneklarine benzer biçimde Milli Güvenlik Kurulu çatısı altında oluşturulması gereklidir.

KAYNAKÇA

- AKTAN Can Coşkun : Globalleşme, Bölgeleşme ve Yerelleşme, Konulu Konferans, Ege Üniversitesi, (İzmir, Aralık 2002).
- ARI Tayyar: Uluslararası İlişkiler Teorileri: Çatışma, Hegemonya, İşbirliği, ALFA Yayınları, (İstanbul, 2002).
- ALEXANDER Jeffrey C.: Modern, Anti, Post and Neo, New Left Review, C.120. (1995).
- AYDINLI Ersel: Küreselleşme ve Güvenlik, Avrasya Dosyası, Güvenlik Bilimleri Özel, ASAM Basım Evi, Cilt: 9, Sayı: 2, (Ankara, Yaz 2003).
- BARRY Tom : "Toward A New Grand Strategy For U.S. Policy", IRC Strategic Dialogue No.3, 13 December 2004.
- BERKOWITZ Bruce D. and GOODMAN Allan E.: Strategic Intelligence For American National Security, Princeton University Press, (Princeton, 1989).
- BLUM William : Haydut Devlet, Yeni Hayat Kütüphanesi 2.Baskı, (İstanbul, Ağustos 2003)
- BOOT Max: Exporting The Ukraine Miracle, The Los Angeles Times, 30 Dec 2004.
- BOSTANOĞLU Burcu: Türkiye – ABD İlişkilerinin Politikası, İmge Kitabevi, (Ankara, 1999).
- BRINKLEY Joel: Dollars For Democracy? U.S. AID To Ukraine Challenged, The New York Times, 21 Dec 2004.
- COLBY William: Political Action -In the Open Society, The Washington Post, 14 Mart 1982.
- ÇINKI Mustafa: Rant Lordları , Ümit Ofset Matbaacılık, (Ankara, 2004).
- DREZNER Daniel W.: Who Rules? The Regulation of Globalization, Chicago University Press, (Chicago, Nov 2004).
- FULLER Graham E.: Demokrasi Tuzağı, Altın Kitaplar Yayınevi, Türkçesi: Meral GASPIRALI, (İstanbul, 1996).
- GASTIL Raymond D.: Aspects of a U.S. Campaign For Democracy, Goldman and Douglas (Eds.), Aktaran; Michael A. SAMUELS, a.g.e., (1981).
- GERSHMAN Carl: Fostering Democracy Abroad: The Role of the National Endowment For Democracy, Speech Delivered to the American Political Science Foundation Convention, August 29, 1986.
- HUNTINGTON Samuel P.: Political Order in Changing Societies, Yale University Press, (London, 1968).
- IKENBERRY G.John, KUPCHAN Charles A. : Liberal Realism . The Foundation Of A Democratic Foreign Policy”, National Interest, Fall 2004. www.nationalinterest.org/ME2/default.asp
- IKENBERRY G.John: Strategic Reactions To American Preeminence: Great Power Politics In The Age of Unipolarity, Georgetown University Press, (Washington DC, Dec 2004).
- İNAN Arı: “Düşünceleriyle Atatürk”, Türk Tarih Kurumu, (1999, Ankara), 63; K.K.K.ığı, “Atatürk’ün Veciz Sözleri”, Üçüncü Basım, (Ankara, Mart 2002).
- KAHN David: An Historical Theory of Intelligence, Intelligence and National Security Dergisi 2001’den çeviren Avrasya Dosyası, İstihbarat Özel, Cilt.8, Sayı:2, (Ankara, Yaz 2002).
- KAZGAN Gülten : Küreselleşme ve Ulus Devlet: Yeni Ekonomik Düzen, Bilgi Üniversitesi Yayınları, (İstanbul, Kasım 2000).
- KESSELMAN Mark: "Order or Movement? The Literature of Political Development As Ideology", World Politics, (October 1973).
- KÖNİ Hasan: Yeni Hegemonya ve Türkiye, Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları, Der.Ümit ÖZDAĞ-Dr.Y.KALAFAT-M.S.EROL: 21 nci Yüzyılda Türk Dünyası Jeopolitiği, 1 nci Cilt, (Ankara, 2003).
- KRASNER Stephen D.: Structural Causes and Regime Consequences: Regimes As Intervening Variables, International Organization, C.36, No.2, (1982).

- KUPCHAN Clifford : "Real Democratik", Fall 2004.
www.findarticles.com/p/articles/mi_m2751/is_77/ai_n6353160.
- LERNER Daniel : The Passing of Traditional Society: Modernizing the Middle East, Gleonce, IL. Free Press, (1958).
- MARTIN Hans Peter, SCHUMANN Harold: Globalleşme Tuzağı, Ümit Yayıncılık, Çev.:Ö.S. Karadana, M.Kahraman, (Ankara, 1997).
- MEAD Walter Russell: Special Providence American Foreign Policy And How It Changed The World; Routledge, Taylor and Francis Books, (New York&London, 2002).
- MORALI Turan: Küreselleşmenin Siyasi Boyutları ve Güvenlik Stratejilerine Etkileri, Genelkurmay Başkanlığı, Küreselleşme ve Uluslararası Güvenlik, Birinci Uluslararası Sempozyum Bildirileri, İstanbul, 28-29 Mayıs 2003, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, (Ankara, 2003).
- MOWLANA Hamid: Global Information and World Communication: New Frontiers in International Relations (2nd Edition), Sage Publications, (London, 1997).
- NOLAN Robert : Bush II : Balancing Realism And Idealism", Foreign Policy Association, 20 January 2005.
- ÖZDAĞ Ümit: 21 nci Yüzyılda Türk Dünyası Jeopolitiği, 1 nci Cilt. Ümit ÖZDAĞ- Dr. Y. KALAFAR - M. S. EROL: Türk Tarihinin ve Geleceğinin Jeopolitik Çerçevesi, Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları, (Ankara, 2003).
- RIVERO Oswaldo De, "Kalkınma Efsanesi", Çitlembik Yayınları, Çev.: Ömer KARAKURT, (İstanbul-2003).
- ROBINSON William I.: Promoting Polyarchy: Globalization, US Intervention and Hegemony, Cambridge Studies in International Relations, Cambridge University Press, (Cambridge, 1996).
- SCHULTZ Richard H. Jr.: Low Intensity Conflict, Future Challenges and Lessons From the Reagan Years, Survival, International Institute For Strategic Studies, No. 2, Paddock, "Military Pyschological Operations" , (1989).
- SHERMAN Kent: Strategic Intelligence For American World Policy, Princeton University Press, (Princeton, 1949).
- Stratejik Araştırma ve Etüt Merkezi (SAREM): Güvenlik Boyutunda Küreselleşmenin Siyasi, Ekonomik, Sosyal, Hukuki ve Askeri Yansımaları ve Türkiye Sempozyum Sonuçları, Gnkur.ATASE Bşk.lığı Yayınları, (Ankara, Ekim 2002).
- ŞEN Y.Furkan: Globalleşme Sürecinde Milliyetçilik Trendleri ve Ulus Devlet, Yargı Yayınevi, (Ankara, 2004)
- The Progressive Policy Institute : "Progressive Internationalism: A Democratic National Security Strategy", October 2003. www.ndol.org/documents/Progressive_Internationalism_1003.pdf, www.irc-online.org
- YANARDAĞ Merdan: Yeni Muhafazakarlar (Neo-Cons), Chiviyazıları Yayınevi, (İstanbul, 2004).
- YILDIZ Yavuz Gökalp: Oyun İçinde Oyun "Büyük Ortadoğu, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, (İstanbul, Nisan 2004).
- YILMAZ Sait, "Ulusal Güvenlik ve İstihbarat", Gazi Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, (Ankara, Şubat 2005).
- YILMAZ Sait : "Modern Orduların Yeniden Yapılanma Faaliyetleri Işığında TSK.lerinin 21 nci Yüzyıla Yönelik Konsept ve Kuvvet Yapısı Nasıl Olmalıdır?", Silahlı Kuvvetler Dergisi, Sayı : 358, (Ankara, Ekim 1998).